

Posílení úrovně sociálního dialogu v odvětvích a adaptace odvětví na změny

(CZ.03.01.03/00/22_001/0000890)

Bipartitní platforma **KNIHOVNICTVÍ**

AKTUALITY V ŘEŠENÍ JEDNOTLIVÝCH TÉMAT PROJEKTU ZA 2. POLOLETÍ 2024

Digitální kompetence knihovníků

Ve druhé polovině roku 2024 se realizační tým soustředil na zpracování metodické příručky. Na základě analýzy dat získaných z dotazníkového šetření byl definován soubor potřebných digitálních kompetencí speciálně pro knihovníky. Příručka obsahuje doporučení k získání a rozvinutí těch digitálních dovedností a znalostí, ve kterých účastníci šetření neprokázali dostatečné znalosti a které jim pomohou při výkonu profese i příp. v uplatnění na trhu práce. Jejím cílem je nabídnout knihovníkům přehledné informace k řešenému tématu, informační podporu, doporučit zdroje a studijní pomůcky pro rozvoj a posílení jejich digitálních dovedností a motivovat je k dalšímu vzdělávání.

Jednotlivé kapitoly jsou věnovány současným trendům v oblasti digitálního vzdělávání, měnící se roli knihoven ve společnosti, marketingu nových služeb zaměřených na konkrétní cílové skupiny. Představuje knihovny jako vzdělávací centra pro širokou veřejnost, od dětí až po seniory, konzultační místa k užívání digitálních služeb státu a zdůrazňuje novou roli knihoven při digitálním vzdělávání veřejnosti i knihovníků, kteří se musí seznamovat s novými technologiemi, jejich bezpečným používáním a riziky.

Ergonomie prostředí

Ve sledovaném období pokračovaly práce na přípravě metodického materiálu k ergonomii v knihovnách. Tato příručka má za cíl definovat specifika knihovnického prostředí z pohledu ergonomie a posloužit ke správnému zhodnocení a přípravě pracovního (i studijního) prostředí v knihovnách.

Příručka je sestavena z několika příspěvků odborníků na problematiku ergonomie, bezpečnosti práce a architekturu knihoven. Dále se na vzniku publikace podíleli zástupci sociálních partnerů odvětví, zaměstnavatelé i zaměstnanci knihoven (knihovníci, ředitelé).

První příspěvek seznamuje s ergonomií jako oborem a jejími typy. Navazuje část věnovaná konkrétně knihovnickému provozu a požadavkům na jednotlivá pracoviště s ohledem na specializaci pracovníků a na práci, která je na těchto místech vykonávána.

Část Zdravotní obtíže z nevhodných ergonomických podmínek pracoviště se věnuje vzniku méně i více závažných zdravotních komplikací, které mohou být následkem podcenění ergonomických požadavků na pracoviště.

Na závěr přináší publikace konkrétní příklady dobré a špatné praxe na pracovištích z pohledu ergonomie, které vznikly během přípravy publikace v různých knihovnách a mohou posloužit

jako inspirace pro úspěšnou realizaci změn na pracovišti nebo v uživatelských prostorách knihovny.

Metodická pomůcka bude k dispozici ve formátu PDF ke stažení na webech sociálních partnerů.

Práce na dálku v knihovnách

V této fázi projektu se pracovní skupina soustředila na finální zpracování metodických a souvisejících vzorových materiálů k zavedení práce na dálku v knihovnách a přípravu znění textace práce na dálku pro možnost doplnění Kolektivní smlouvy vyššího stupně.

Příručka byla připravena jako metodické vodítko se souhrnem základních otázek, které se v této souvislosti objevují, s vysvětlením a příklady jejich možných řešení. Jde o popis právního rámce práce na dálku, připomenutí povinností zaměstnavatele i zaměstnance, zdůraznění vážnosti smluvního principu (povinnosti uzavření písemné dohody o výkonu práce na dálku mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem), dodržování principu rovného zacházení, využití možností sociálního dialogu (jsou uvedeny příklady odpovídajících ustanovení kolektivních smluv). Značná pozornost je věnována bezpečnosti práce a ochraně zdraví při práci na dálku, byl zpracován kontrolní list pro hodnocení domácího pracoviště z pohledu BOZP i doporučení ke vhodnému uspořádání domácího pracoviště z hlediska ergonomie. V příručce je dán poměrně velký prostor zásadám kybernetické bezpečnosti, které je potřeba dodržovat v zájmu předcházení možných kybernetických útoků, ochrany infrastruktury zaměstnavatele i výsledků vlastní práce. V této souvislosti je pozornost zaměřena také na digitální kompetence zaměstnanců. K využití v praxi byly zpracovány vzorové a související dokumenty, mezi něž patří:

- Dohoda o výkonu práce na dálku
- Interní směrnice o podmínkách práce na dálku
- Žádost o umožnění výkonu práce na dálku podle § 317 zákoníku práce (obecná)
- Žádost o umožnění výkonu práce na dálku podle § 317 a § 241a zákoníku práce
- Kontrolní list pro hodnocení domácího pracoviště z pohledu BOZP
- Ergonomie domácího pracoviště pro knihovnickou činnost (v kontextu kontrolního listu)

Metodická příručka včetně vzorových dokumentů bude k dispozici ve formátu PDF ke stažení na webech sociálních partnerů.

Příklady dobré praxe ze zahraničí

Na začátku října absolvovali čtyři členové realizačního týmu pracovní cestu do Finska. Cílem bylo získat poznatky z oblasti digitálních služeb, podněty k zajímavým aktivitám zaměřeným na rozvoj digitálních služeb a kompetencí, které by mohly být inspirací pro české knihovny. Finské knihovny patří mezi nejvyspělejší knihovny v Evropě, poskytují kvalitní služby, které se snaží neustále zlepšovat a rozšiřovat, mají podporu státu i silnou oporu v knihovním zákonu, a mezi lidmi jsou velmi populární. V oblasti digitalizace jsou považovány za jedny z nejprogresivnějších na světě. Ve Finsku jsme navštívili tři knihovny, které hrají důležitou roli ve finském knihovnictví, ale každá z nich plní odlišné funkce a zaměřuje se na různé aspekty knihovnictví: Národní knihovnu Finska, Centrální městskou knihovnu v Helsinkách tzv. Oodi a Městskou knihovnu s regionální působností v Porvoo.

Národní knihovna Finska

Národní knihovna Finska je financována Ministerstvem školství a kultury, pracuje zde přes 260 zaměstnanců. Kromě budování fyzických sbírek a poskytování služeb svým čtenářům, vytváří digitální sbírky a digitální služby pro ostatní knihovny. Dále se Národní knihovna podílí na tvorbě celostátních strategií a rozvoji knihovnických služeb v určitých oblastech. K tomuto účelu funguje několik pracovních skupin. Na rozdíl od Národní knihovny ČR, která je centrem sítě veřejných knihoven, z čehož vyplývají její funkce vůči veřejným knihovnám (metodické, vzdělávací a další), se funkce Národní knihovny Finska omezují na poskytování a vývoj digitálních služeb. Téměř jednu pětinu zaměstnanců Národní knihovny Finska (17 %) tvoří tzv. digitální tým sestavený z IT specialistů a knihovníků, který má vývoj a podporu nových služeb na starosti. Pro finské veřejné knihovny jsou určeny především služby Finna.fi a E-library. Vzdělávání ostatním knihovnám Národní knihovna neposkytuje, probíhají pouze občasné webináře zaměřující se na katalogizaci a katalogizační pravidla. Vzdělávání knihovníků je řešeno regionálně.

Centrální městská knihovna (Oodi)

Oodi je centrální knihovnou města Helsinky, po celých Helsinkách se nachází dalších 38 poboček, včetně dvou mobilních knihoven (bibliobusů). Budova Oodi byla postavena v roce 2019 a jedná se o velkoryse pojatou knihovnu. První patro se nazývá setkávací, je zde umístěn hlavní informační pult, možnost vypůjčení a vrácení knih, vyzvednutí rezervované knihy, jsou zde umístěny novinky ve fondu, restaurace a kino. Druhé patro je vyhrazeno tzv. kreativním a digitálním aktivitám. Najdeme zde například 3D tiskárny, UV tiskárny, laserové řezačky, velkoformátové tiskárny, počítačové stanice, šicí stroje a mnohé další. Všechna tato zařízení mohou návštěvníci využívat, k dispozici jsou manuály, případně vše vysvětlí zaměstnanci. Kromě toho je zde umístěno profesionálně vybavené nahrávací studio, studio pro tvorbu podcastů, fotografické studio, nejnovější herní konzole, vybavení pro simulaci virtuální reality a mnoho prostor pro týmovou nebo individuální práci. Poslední třetí patro je věnováno knihám, časopisům, čtení a celkově odpočinku, je určeno jak dospělým, tak dětem.

Centrální městská knihovna Helsinky je pověřena plněním národních funkcí pro síť veřejných knihoven Finska. Jejím úkolem je zajištění komunikace mezi knihovnami a celkové kooperace sítě. Vytváří a spravuje některé online služby. Jednou z nich jsou stránky o finských veřejných knihovnách, které jsou dostupné i v angličtině - Libraries.fi. Součástí je i tzv. webová TV pro knihovny Library Chanel. Zde zájemci naleznou mnoho vzdělávacích videí, přednášek, dokumentů, literárních tipů, představení knih, kampaní, pravidelné pořady o knihovnách (převzato z Nizozemí) atd. Programy jsou v angličtině, případně jsou opatřeny anglickými titulky.

Centrální knihovna v Helsinkách je navíc součástí knihovní sítě zvané HelMet (Helsinki Metropolitan Area Libraries). Kromě knihoven v Helsinkách jsou do této sítě zapojeny další městské knihovny v okolí Helsinek. Uživatelé tak mohou bez omezení používat všechny knihovny v této síti, půjčovat si a vracet knihy v jakékoliv z těchto knihoven a k dispozici mají jednotný katalog.

Městská knihovna v Porvoo

Městská knihovna v Porvoo je regionální knihovnou pro oblast Uusima. Jedná se o nejlidnatější region Finska, kde žije téměř 2 miliony obyvatel a vyznačuje se bilingvním obyvatelstvem (převážně švédsky mluvící). Pro knihovníky ve svém regionu zajišťují především profesní vzdělávání a školení a další metodickou pomoc. Podílejí se na fungování

sítě veřejných knihoven ve Finsku. Soustředí se především na networking (budování kontaktů mezi knihovníky), pravidelně pořádají tzv. Libray Cycling. Oblíbeným formátem jsou také workshopy, na kterých společně diskutují o kompetencích knihovníků.

Shrnutí

- Ve srovnání s ČR, finský knihovní zákon podrobněji specifikuje poslání knihoven. Stát je proto zavázán podporovat knihovny v naplňování tohoto poslání, a to i finančně (např. projekty na podporu digitálních kompetencí a demokracie)
- Vzdělávání knihovníků je rozděleno mezi regionální knihovny a tzv. regionální agentury státní správy. Regionální knihovny mají podle zákona „odpovědnost za regionální rozvoj knihoven“.
- Městská knihovna v Helsinkách má podle zákona „odpovědnost za národní rozvoj sítě veřejných knihoven“. Funguje jako koordinační a komunikační centrum sítě veřejných knihoven. Poskytuje některé služby, ale neposkytuje vzdělávání.
- Národní knihovna Finska vyvíjí pro síť veřejných knihoven digitální služby (Finna.fi a E-library).
- Pro oborové celoživotní vzdělávání knihovníků neexistují standardy.
- Projekt na podporu digitálních kompetencí pracovníků knihoven financovalo Ministerstvo školství a kultury. Výsledkem bylo doporučení pro minimální úroveň digitálních kompetencí a vznik vzdělávacích kurzů na platformě Liboppi.

Příklady dobré praxe z finských knihoven

Platforma E-library

Finské veřejné knihovnictví je velkou inspirací nejen pro nás, ale i pro ostatní evropské státy. Popularita knihoven se odráží také v přístupu státu, který rozvoj knihoven podporuje. Finské knihovny poskytují kvalitní služby, které se snaží neustále vylepšovat. Příkladem může být nově spuštěná služba finských knihoven, platforma E-knihovna (finsky E-kirjasto), která sdružuje digitální zdroje na jednom místě a umožňuje uživatelům výpůjčky e-knih, audioknih a elektronických časopisů. Vznik E-knihovny byl v počátku finančně podpořen Ministerstvem školství a kultury, nyní je ale služba již plně financována finskými obcemi. E-knihovnu mohou využívat obyvatelé obcí, které se ke službě připojily. Ač je zapojení obcí dobrovolné, cílem je, aby se zapojily všechny obce ve Finsku a podpořily tak rovný přístup k elektronickým dokumentům všem obyvatelům, a to bez ohledu na místo bydliště. Nyní je zapojeno cca 220 obcí, což znamená, že E-knihovnu může využívat 85 % obyvatel Finska.

Službu Finna.fi chápeme jako další příklad dobré praxe, kdy se ve Finsku podařilo vytvořit vyhledávací platformu pro všechny paměťové instituce, které z jednoho místa nabízejí přehled svých fondů a sbírek. Pro uživatele to znamená, že najednou dostanou výsledky na zadaný vyhledávací dotaz z katalogů 450 institucí. Národní knihovna zajišťuje kooperaci, komunikaci se zapojenými institucemi a servis a zabezpečení dat.

Reakce uživatelů: „Nejlepší a nejjednodušší způsob vyhledávání informací, na který jsem zatím narazil.“

„Finna.fi kombinuje informace z různých zdrojů v přehledném a praktickém formátu. Obvykle už nemusím hledat informace o archivech na internetu a na různých stránkách muzeí, knihoven a archivů. Navíc mohu informacím důvěřovat.“

„Finna je rozhodně nejlepší webová stránka, kde lze najít mnoho obrázků z minulosti.“

Jednou ze specializovaných služeb, kterou Finna.fi nabízí je lokální historie s názvem Finna Street. Uživatel tak může po uvedení polohy, na které se v daný okamžik nachází prozkoumat historii místa. Za připomínku stojí také Finna classroom. Ve Finna učebně jsou k dispozici k dispozici digitální učební materiály například z historie, kultury, přírodních věd atd., a to v různých stupních obtížnosti. Od základní školy až po vysokoškolské studium. Samostatnou kapitolu tvoří rozvíjení čtenářských dovedností.

Platforma Liboppi slouží ke vzdělávání knihovníků ve Finsku. Je na ní umístěna široká nabídka vzdělávacích kurzů v nejrůznějších formátech. K vytvoření této platformy vedla poptávka po online vzdělávacím prostředí pro digitální vzdělávání. Jedná se o online vzdělávací prostředí založené na systému Moodle určené pracovníkům finských veřejných knihoven. Je umístěno na adrese liboppi.fi. Výhodou je, že online kurzy lze absolvovat bez ohledu na čas a místo. V začátcích zde převažovaly kurzy zaměřené na mediální dovednosti, online knihovnu Finna a různé knihovnicko-informační systémy. Vznikl také kurz zaměřený na digitální kompetence založený na tzv. doporučení pro oblast digitálních kompetencí knihovníků, které vytvořila Finská rada veřejných knihoven (YKN). V dnešní době se nabídka kurzů rozšířila. Nejnovější kurzy jsou zaměřeny, např. na pořádání akcí pro uživatele knihoven, design služeb, přístupnost, demokracii v knihovnách a péči o fondy. Liboppi funguje ve spolupráci regionálních knihoven (AKE) a Městskou knihovnou Helsinky (VAKE). Tvorbu obsahu Liboppi koordinuje redakční rada, kterou tvoří alespoň jeden zástupce z každé z knihoven AKE a VAKE. Každá regionální knihovna je odpovědná za předsednictví redakční rady vždy na období dvou let. Na platformě najdeme video kurzy, zvukové záznamy, textové či obrazové dokumenty, interaktivní nástroje a další obsah.

Projekt „Public Libraries Digital Project 2019-2020“

Cílem projektu bylo zlepšit digitální kompetence knihovníků, aby byla zajištěna schopnost asistence uživatelům při používání digitálních služeb knihoven i státu. Projekt finančně podpořilo Ministerstvo školství a kultury. Pracovníci knihoven by měli být schopni používat nástroje používané na pracovišti a být schopni pomáhat zákazníkům při využívání digitálních služeb knihovny na stolních i mobilních zařízeních. Bylo vytvořeno doporučení pro minimální úroveň kompetencí knihovníků v této oblasti. Doporučení vychází z evropského rámce digitálních kompetencí Digcomp. Ke každé z pěti oblastí digitálních kompetencí definovaných v Digcomp byly přiřazeny kompetence vztahující se k prostředí knihoven. Na vzdělávací platformě Liboppi byly soustředěny kurzy zaměřující se na zlepšení digitálních kompetencí pracovníků knihoven.

Finské odborové svazy a jejich role v sociálním dialogu

Projekt je řešen na platformě sociálního dialogu, sociálními partnery jsou Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR a Odborový svaz pracovníků knihoven. Je tedy samozřejmé, že nás zajímalo, jak jsou finští knihovníci organizováni v odborových svazech a jak probíhá sociální dialog. Rozhovor nám poskytl výkonný ředitel odborové organizace KUMULA pan Jussi Näri.

Ve Finsku je celkově 50 % všech zaměstnanců členy odborů, ale tento počet stále klesá. KUMULA je profesní organizace, která zastupuje zájmy pracovníků knihoven, veřejné správy a souvisejících oborů. Má necelých 2 000 členů a je součástí většího odborového svazu Akava Special Careers, který sdružuje 24 malých a středně velkých odborových organizací. Zastřešujícím svazem je AKAVA, což je Konfederace odborových svazů odborných a řídicích

pracovníků, má 200 000 členů. AKAVA je jedním z největších odborových svazů ve Finsku a hraje významnou roli v dialogu mezi zaměstnavateli a zaměstnanci. Reprezentuje zaměstnance akademické sféry, lékaře, právníky, učitele a další odborné pracovníky. AKAVA vyjednává každé dva roky kolektivní smlouvu vyššího typu platnou pro celé spektrum profesí, včetně pracovníků knihoven. Proces vyjednávání o nové kolektivní smlouvě je velmi důkladný a příprava na vyjednávání začíná už rok dopředu. Při formulaci cílů je důležité najít společné zájmy s ostatními členy odborového svazu AKAVA a získat spojence při kolektivním vyjednávání se zaměstnavatelskými organizacemi. Souběžně se snaží získat podporu také u veřejnosti a informovat ji o důležitosti požadovaných opatření. Mezi hlavní cíle a aktivity patří zlepšování pracovních podmínek a platů svých členů, prosazování spravedlivých a rovných pracovních podmínek, podpora profesního rozvoje a celoživotního učení, ovlivňování hospodářské a sociální politiky, poskytování právního poradenství a podpory svým členům.

Projekt je spolufinancován Evropskou unií.

Projekt je financován z Operačního programu Zaměstnanost plus.